

Paweł Jakub Szewczyk

Uniwersytet Opolski

ORCID 0000-0003-2127-4003

adwokat@pawelszewczyk.com

Trybunał Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej jako gwarant integracji państw członkowskich EaUG? Analiza formalno-prawna

Słowa kluczowe: organizacje międzynarodowe o charakterze rządowym, Wspólnota Niepodległych Państw, Euroazjatycka Wspólnota Gospodarcza, Euroazjatycka Unia Gospodarcza

Streszczenie. Trybunał Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej to, chronologicznie rzecz ujmując, trzeci organ sądowy organizacji międzynarodowej na obszarze byłego Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Pierwszym organem sądowym organizacji międzynarodowej, który powstał na obszarze byłego ZSRR, jest istniejący od 1992 r. do chwili obecnej: Trybunał Gospodarczy Wspólnoty Niepodległych Państw. Następnie w 2012 r. został utworzony Trybunał Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej. Ów organ nie powstał jednak wraz z utworzeniem tej organizacji, tj. Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej, gdyż w okresie od 3 marca 2004 r. do 1 stycznia 2012 r. funkcję Trybunału Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej pełnił Trybunał Gospodarczy WNP. Działalność Trybunału EaWG zakończyła się 1 stycznia 2015 r. wraz z rozwiązaniem organizacji, w ramach której funkcjonował ów organ. Następcą prawnym Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej została Euroazjatycka Unia Gospodarcza, a kompetencje Trybunału Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej przejął Trybunał Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej. Ten ostatni organ sądowy nie został zatem utworzony od podstaw, lecz stał się kontynuatorem w zakresie kompetencyjnym i instytucjonalnym swoich protoplastów.

The Court of the Eurasian Economic Union as a Guarantor of the Integration of EAEU Member States? A Formal-Legal Analysis.

Summary. The Court of the Eurasian Economic Union (EAEU) is, chronologically speaking, the third judicial body of an international organization in the territory of the former Union of Soviet Socialist Republics (USSR). The first such body, the Economic Court of the Commonwealth of Independent States (CIS), has existed since 1992. Subsequently 2012, the Court of the Eurasian Economic Community was established. However, this body did not emerge concurrently with the creation of the Eurasian Economic Community; from March 3, 2004, to January 1, 2012, the role of the Court of the Eurasian Economic Community was fulfilled by the Economic Court of the CIS. The activities of the Eurasian Economic Community Court concluded on January 1, 2015, with the dissolution of the organization within which it operated. The Eurasian Economic Union legally succeeded the Eurasian Economic Community, and the Court of the Eurasian Economic Union assumed the competencies of the Court of the Eurasian Economic Community. Thus, this latest judicial body was not established from scratch but became a continuator in competencies and institutional aspects of its predecessors.

Keywords: International governmental organizations, Commonwealth of Independent States, Eurasian Economic Community, Eurasian Economic Union

1. Wprowadzenie

Próby integracji gospodarczej państw członkowskich Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej, tj. Federacji Rosyjskiej, Republiki Kazachstanu, Republiki Białorusi, Republiki Kirgistanu i Republiki Armenii, podejmowano już od dnia upadku Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Pierwszym tego rodzaju przedsięwzięciem było utworzenie Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP) w grudniu 1991 r. Ta międzynarodowa organizacja rządowa, integrująca m.in. wyżej wymienione państwa, w ramach swej struktury posiada stały organ sądowy – Trybunał Gospodarczy Wspólnoty Niepodległych Państw. Organ ten ma prawo do rozstrzygnięcia sporów gospodarczych, a także innych sporów, jeżeli zostaną Trybunałowi przekazane na mocy porozumień państw członkowskich WNP¹. Legitymację czynną posiada każdy sygnatariusz Porozumienia o statusie Trybunału Gospodarczego WNP, a także organy Wspólnoty. Trybunał WNP rozstrzyga o naruszeniu prawa lub braku takiego naruszenia, w tym pierwszym zaś przypadku nadto wskazuje działania, jakie państwo zobowiązane jest podjąć w celu eliminacji naruszenia i jego skutków. Trybunał dokonuje także wykładni przepisów porozumień i innych gospodarczych aktów Wspólnoty. Wykładni wskazanych aktów Trybunał dokonuje na wniosek państw członkowskich, organów Wspólnoty, gospodarczych sądów arbitrażowych i innych organów sądowych rozstrzygających w państwach członkowskich spory gospodarcze². Tym samym kognicja Trybunału Gospodarczego WNP została w zasadzie ograniczona do spraw ze stosunków gospodarczych występujących pomiędzy państwami członkowskimi Wspólnoty, mimo że Statut WNP nie odnosi się jedynie do współpracy gospodarczej, a wskazuje na potrzebę integracji państw członkowskich również w sferach: politycznej, kulturalnej, współdziałania na rzecz pokoju i bezpieczeństwa, przestrzegania praw człowieka i podstawowych swobód, czy też w zakresie umożliwienia obywatelom państw członkowskich swobodnego kontaktowania się i przemieszczania na obszarze Wspólnoty³.

Nie wszystkie jednak państwa członkowskie Wspólnoty Niepodległych Państw wykazywały realną wolę integracji, co w konsekwencji sprawiło, iż organizacja ta służyła bardziej jako forum współpracy politycznej, niż podmiot spajający pod

¹ *Устав Содружества Независимых Государств, принят Советом глав государств Содружества 22 января 1993 г.*, ратифицирован постановлением Верховного Совета РФ от 15 апреля 1993 года N 4799-1, <https://docs.cntd.ru/document/1903017> [dostęp: 10.04.2021].

² *Соглашение о статусе Экономического суда Содружества Независимых Государств*, заключено в г. Москве 06.07.1992, с изм. от 13.09.2017, вместе с „Положением об Экономическом суде Содружества Независимых Государств”, ратифицировано постановлением Верховного Совета РФ от 23 октября 1992 года N 3707-1, <https://docs.cntd.ru/document/9011610> [dostęp: 12.04.2021].

³ *Устав Содружества Независимых...*

jakimkolwiek względem swoich uczestników⁴. Tym niemniej w ramach WNP niezmienną potrzebę integracji gospodarczej wykazywały: Federacja Rosyjska, Republika Kazachstanu, Białorusi, Tadżykistanu i Kirgistanu. Stąd państwa te 10 października 2000 r. podpisały umowę o utworzeniu Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej (EaWG). Celem powołanej organizacji było efektywne przyspieszenie procesu tworzenia unii celnej i wspólnej przestrzeni gospodarczej na terytoriach państw członkowskich EaWG. Euroazjatycka Wspólnota Gospodarcza również została wyposażona w stały organ sądowy – Trybunał Wspólnoty. Organ ten stał na straży jednolitego stosowania przez państwa członkowskie aktów prawa pierwotnego oraz decyzji podjętych przez organy EaWG, a także rozpatrywał spory o charakterze gospodarczym pomiędzy państwami członkowskimi w zakresie wykonania aktów prawa pierwotnego oraz decyzji organów Euroazjatyckiej Wspólnoty⁵. Warto nadmienić, iż od 3 marca 2004 r. do 1 stycznia 2012 r. funkcję Trybunału Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej pełnił Trybunał Gospodarczy WNP. Wedle bowiem Porozumienia pomiędzy Wspólnotą Niepodległych Państw i Euroazjatycką Wspólnotą Gospodarczą o pełnieniu przez Trybunał Gospodarczy WNP funkcji Trybunału Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej z 17 stycznia 2011 r. do kompetencji Trybunału Gospodarczego WNP należało zapewnienie jednolitego stosowania postanowień umowy o utworzeniu Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej z 10 października 2000 r., innych umów zawartych w ramach EaWG oraz decyzji organów EaWG. Jurysdykcja Trybunału Gospodarczego WNP funkcjonującego w ramach EaWG obejmowała także rozstrzyganie między państwowych sporów o charakterze gospodarczym dotyczących: wykładni stosowania umowy o utworzeniu Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej z 10 października 2000 r., innych umów zawartych w ramach EaWG, decyzji organów EaWG, a ponadto wykonania zobowiązań wynikających z tychże umów i decyzji. Trybunał WNP mógł też rozstrzygać inne spory przekazane pod jurysdykcję tego organu na podstawie umów międzynarodowych zawartych w ramach EaWG. W przypadku wydania orzeczenia stwierdzającego naruszenie prawa, Trybunał wskazywał także działania, jakie państwo członkowskie zobowiązane było podjąć w celu eliminacji tegoż naruszenia i jego skutków. Wreszcie Trybunał Gospodarczy WNP dokonywał wykładni postanowień umów zawartych w ramach EaWG oraz decyzji organów Wspólnoty, a czynił to na wniosek państw członkowskich, Międzypaństwowej Rady, Międzyparlamentarnego Zgromadzenia Wspólnoty oraz Komitetu Integracyjnego,

⁴ R. Mazur, *Mechanizmy i struktury organizacyjne państw w przestrzeni WNP*, [w:] *Organizacje w stosunkach międzynarodowych. Istota – mechanizmy działania – zasięg*, red. T. Łoś-Nowak, Wrocław 2009, s. 231.

⁵ *Договор об учреждении Евразийского экономического сообщества от 10 октября 2000 г.*, <http://www.kremlin.ru/supplement/3402> [dostęp: 12.04.2021].

czyli organów EaWG⁶. W dniu 1 stycznia 2012 r. wskazana powyżej umowa przestała obowiązywać i tego samego dnia zgodnie z decyzją Międzypaństwową Rady EaWG z 19 grudnia 2011 r. swoje kompetencje faktycznie rozpoczął wykonywać Trybunał Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej⁷.

Działalność Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej – w tym Trybunału EaWG – zakończyła się 1 stycznia 2015 r. na mocy traktatu z 10 października 2014 r.⁸ W przywołanym akcie państwa sygnatariusze powołali się na podpisany 29 maja 2014 r. Traktat o Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej (EaUG), co pozwałała na stwierdzenie, iż została podówcześnie utworzona organizacja międzynarodowa będąca następcą prawnym EaWG. Tym samym następcą prawnym Trybunału Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej stał się Trybunał Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej⁹. O ile jednak traktat o zakończeniu działalności Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej zawarły wszystkie państwa członkowskie tej organizacji, tj. Federacja Rosyjska, Republika Kazachstanu, Białorusi, Kirgistanu i Tadżykistanu, to wśród sygnatariuszy traktatu powołującego do życia Euroazjatycką Unię Gospodarczą nie było już tego ostatniego państwa – Republiki Tadżykistanu – a miejsce to zajęła Republika Armenii¹⁰.

Celem artykułu jest ukazanie zarysu ewolucji organów sądowych trzech organizacji międzynarodowych funkcjonujących w przestrzeni terytorialnej WNP ze szczególnym uwzględnieniem zakresu kognicji i struktury instytucjonalnej Trybunału EaUG. Autor niniejszego artykułu pragnie odpowiedzieć na następujące pytania: Czy Trybunał EaUG ma realny wpływ na integracje państw członkowskich Unii Euroazjatyckiej? Czy rzeczywiście mamy do czynienia z ewolucją organów sądowych w przestrzeni WNP? W jakie prerogatywy winien być wyposażony analizowany organ sądowy, by mógł skuteczniej wpływać na procesy integracyjne państw członkowskich Unii Euroazjatyckiej? Autor, przygotowując niniejszy

⁶ *Соглашение между Содружеством Независимых Государств и Евразийским экономическим сообществом о выполнении Экономическим Судом Содружества Независимых Государств функций Суда Евразийского экономического сообщества от 3 марта 2004 г.*, с изм. и доп. от 17.01.2011 г., https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30069752 [dostęp: 12.04.2021].

⁷ *Решение Межгосударственного Совета Евразийского экономического сообщества от 19 декабря 2011 г. №583 «О формировании и организации деятельности Суда Евразийского экономического сообщества»*, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_130499/ [dostęp: 13.04.2021].

⁸ *Договор о прекращении деятельности Евразийского экономического сообщества от 10 октября 2014 г.*, ратифицирован Федеральным законом от 3.02.2015 N 1-ФЗ, <https://docs.cntd.ru/document/420227082> [dostęp: 13.04.2021].

⁹ Е.Ю. Винокуров, Д.А. Коршунов, В.С. Перебоев, Т.В. Цукарев, *Евразийский экономический союз*, Санкт-Петербург 2017, s. 87-88.

¹⁰ *Договор о Евразийском экономическом союзе от 29 мая 2014 г.*, подписан в г. Астане, с изм. и доп., вступ. в силу с 1.10.2019 г., https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_16385 [dostęp: 13.04.2021].

artykuł, wykorzystał analizę aktów prawnych oraz literaturze przedmiotu w językach polskim, rosyjskim i angielskim, by następnie móc zweryfikować i ewentualnie poprawić postawione hipotezy badawcze.

2. Kompetencje Trybunału EaUG

Zakres uprawnień Trybunału Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej w dużej mierze pozostaje zbieżny z kompetencjami Trybunału Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej, a nawet Trybunału Gospodarczego Wspólnoty Niepodległych Państw. Trybunał EaUG, podobnie jak Trybunał EaWG i Trybunał Gospodarczy WNP, w swojej kognicji został ograniczony do spraw ze stosunków gospodarczych. Euroazjatycką Unię Gospodarczą powołano bowiem w celu dalszej integracji gospodarczej nie tylko w obszarze unii celnej i wspólnej przestrzeni gospodarczej, ale też w celu utworzenia wspólnego rynku, w ramach którego zapewniony będzie swobodny przepływ towarów, usług, kapitału i pracowników przy jednoczesnej realizacji skoordynowanej polityki w sektorach gospodarki poszczególnych państw członkowskich¹¹.

Ten stały organ sądowy ma zatem za zadanie przede wszystkim czuwać nad jednolitym stosowaniem przez państwa członkowskie i organy EaUG aktu prawa pierwotnego w postaci Traktatu o EaUG, umów zawartych w ramach EaUG, międzynarodowych umów EaUG ze stronami trzecimi, a także decyzji organów tej organizacji. Trybunał EaUG dokonuje w tym celu m.in. wykładni aktu prawa pierwotnego i aktów prawa wtórnego na wniosek państw członkowskich oraz organów Unii Euroazjatyckiej. Wykładni międzynarodowych umów EaUG ze stronami trzecimi Trybunał dokonuje tylko wtedy, gdy taka umowa wprost to przewiduje. Organ sądowy EaUG dokonuje wykładni, kierując się zasadami prawa międzynarodowego, aktami prawa Unii Euroazjatyckiej, a także przyjętym zwyczajem¹².

Analizowany Trybunał, podobnie jak Trybunał EaWG i Trybunał Gospodarczy WNP, posiada kompetencje do rozstrzygnięcia sporów wynikłych na skutek powstania obowiązku realizacji postanowień traktatu założycielskiego, umów zawartych w ramach organizacji, której jest organem, a także decyzji organów tej organizacji. Trybunał EaUG nie posiada natomiast uprawnień do rozstrzygnięcia sporów powstałych na podstawie umów międzynarodowych zawartych przez EaUG ze stroną trzecią, chyba że wprost to wynika z takiej umowy międzynarodowej. Nie posiada też kompetencji do rozstrzygnięcia roszczeń odszkodowawczych lub innych rosz-

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Статут Суда Евразийского экономического союза, Приложение № 2 к Договору о Евразийском экономическом союзе*, https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_16385 [dostęp: 13.04.2021].

czeń majątkowych. Trybunał nie jest uprawniony przy tym do przydawania kompetencji jakimkolwiek organowi Unii Euroazjatyckiej, odnosi się zatem w zakresie treści wydanych przez te organy decyzji jedynie do uprawnień poszczególnych organów EaUG, które wprost wynikają z postanowień aktów prawa pierwotnego. Zawiązanie się sporu w zakresie jakiegokolwiek umowy międzynarodowej lub decyzji organu EaUG nie stanowi wystarczającej podstawy do zawieszenia działania takiej umowy międzynarodowej lub decyzji albo indywidualnych postanowień tej umowy lub decyzji¹³.

Legitymację czynną i bierną posiadają państwa członkowskie EaUG. Każde z państw członkowskich może wystąpić ze skargą na inne państwo członkowskie, podnosząc zarzut pogwałcenia postanowień aktu prawa pierwotnego lub aktów prawa wtórnego, może też wystąpić przeciwko organom EaUG, kwestionując wydane przez nich akty prawa wtórnego, a także działania i zaniechania tychże organów. Państwa członkowskie mogą wnosić o rozstrzygnięcie przed Trybunałem EUG innych sporów, jeżeli tylko przewidują to akty prawa pierwotnego, w tym umowy zawarte w ramach Euroazjatyckiej Unii, umowy zawarte przez Euroazjatycką Unię ze stroną trzecią lub umowy zawarte pomiędzy państwami członkowskimi EUG¹⁴.

W przeciwieństwie jednak do postępowań przed Trybunałem Gospodarczym WNP, postępowania przed Trybunałem EaUG nie mogą być inicjowane przez organy EaUG, nawet przez Euroazjatycką Komisję Gospodarczą. Tym niemniej Komisja, podobnie jak państwo członkowskie, może wnosić o przystąpienie do sporu już zawisłego, jeżeli spór ten dotyczyć będzie interesów takiego potencjalnego interwenienta¹⁵.

Z drugiej strony legitymację czynną do inicjowania postępowań przed Trybunałem EaUG dysponuje podmiot gospodarczy kwestionujący akty prawa wtórnego wydane przez Euroazjatycką Komisję Gospodarczą, jeżeli akty te mają bezpośredni wpływ na prawa i uzasadnione interesy tegoż podmiotu w zakresie jego działalności gospodarczej. Nadto podmiot gospodarczy może wystąpić do Trybunału ze skargą na wydaną przez Komisję Euroazjatycką decyzję, jeżeli jest ona sprzeczna z aktem pierwotnym, a zarazem narusza uzasadnione interesy tegoż podmiotu w zakresie jego działalności gospodarczej. Podmiot gospodarczy może też kwestionować w skardze działania lub zaniechania Komisji, pod warunkiem jednak, że działanie to lub zaniechanie w sposób bezpośredni i indywidualny wpływa na prawa tegoż podmiotu w zakresie jego działalności gospodarczej, naruszając przy tym postanowienia aktu prawa pierwotnego. W myśl punktu 39 *in fine*

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ Z. Kembayev, *The Court of Euroasian Economic Union: An Adequate Body for Facilitating Euroasian Integration?*, „Review of Central and East European Law” 2016, vol. 41, no. 3-4, s. 342-367.

Statutu Trybunału Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej za podmiot gospodarczy uważana jest osoba prawna zarejestrowana zgodnie z prawem państwa członkowskiego EaUG lub państwa trzeciego, a także osoba fizyczna zarejestrowana jako indywidualny przedsiębiorca, zgodnie z ustawodawstwem państwa członkowskiego lub państwa trzeciego¹⁶.

Trybunał nie rozstrzyga spraw, których rozwiązanie nie zostało wcześniej podjęte w stosunku do państwa członkowskiego lub Euroazjatyckiej Komisji Gospodarczej w trybie przedprocesowym w drodze konsultacji, negocjacji lub innych środków. Wyjątkiem w tym względzie może być jednak okoliczność bezpośredniego rozpatrywania sprawy przez Trybunał, opartego na wyraźnym zobowiązaniu zawartym w postanowieniach traktatowych albo w przypadku gdy obie strony sporu wyrażą zgodę na rozpatrywanie sprawy. W przeciwnym razie, Trybunał władny jest rozstrzygać spór tylko wtedy, gdy państwo członkowskie lub Komisja w okresie trzech miesięcy od powiadomienia nie podejmie środków skutkujących usunięciem naruszeń. Oczywiście na każdym etapie rozpatrywania sprawy spór może zostać rozstrzygnięty przez strony sporu poprzez zawarcie ugody, odrzucenie przez wnioskodawcę jego roszczeń lub wycofanie wniosku¹⁷.

3. Opinia doradcza Trybunału EaUG

Wykładnia Traktatu o EaUG, umów międzynarodowych zawartych w ramach EaUG oraz decyzji organów Unii Euroazjatyckiej ma postać opinii doradczej. W przypadku postanowień umowy międzynarodowej między Unią Euroazjatycką a stroną trzecią Trybunał wydaje opinię doradczą tylko wtedy, gdy taka umowa międzynarodowa to wyraźnie przewiduje. Z wnioskiem o wydanie opinii doradczej mogą wystąpić państwa członkowskie oraz organy EaUG. Z wnioskiem o wydanie opinii doradczej mogą też występować urzędnicy lub pracownicy organów Unii, jeżeli wykażą, że podniesione pytanie o wykładnię dotyczy ich stosunku pracy. Wniosek o wydanie opinii doradczej nie stanowi pytania prejudycjalnego, gdyż opinia doradcza nie pozbawia państw członkowskich prawa do wspólnej wykładni umów międzynarodowych¹⁸. Tym samym Traktat o EaUG nie przewiduje procedury porównywalnej do wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym. Niestety, brak takiego rozwiązania, a co za tym idzie pozostawienie sądom krajowym państw członkowskich kompetencji do rozstrzygania kolizji prawa euroazjatyckiego z prawem wewnętrznym, nie ułatwia tworzenia precyzyjnego, jasnego i niewątpliwego orzecznictwa w zakresie kwestii niedookreślonych przepisami

¹⁶ *Стамат Цыда Еєпазуўскаго...*, s. 342-367.

¹⁷ *Ibidem*, s. 342-367.

¹⁸ *Ibidem*.

prawa euroazjatyckiego. Do takich kwestii budzących obecnie wątpliwości należy problematyka nadrzędności prawa euroazjatyckiego nad prawem krajowym, zasady bezpośredniego stosowania prawa euroazjatyckiego czy też zasady bezpośredniego skutku tegoż prawa. Problematyka ta bowiem nie znalazła do tej pory odzwierciedlenia w jednoznacznych, ugruntowanych rozstrzygnięciach zarówno w opiniach doradczych, jak i w prawomocnych orzeczeniach Trybunału EaUG¹⁹. Ponadto należy mieć na uwadze, że zgodnie z art. 6 ust. 1 zdanie drugie Traktatu o EaUG, organy Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej, tj. Najwyższa Euroazjatycka Rada Gospodarcza oraz Euroazjatycka Rada Międzyrządowa, uprawnione są do tworzenia autonomicznego porządku prawnego różnego zarówno od prawa krajowego państw członkowskich, jak i od prawa międzynarodowego podlegającego jednak implementacji do prawa państw członkowskich zgodnie z ich wewnętrznym ustawodawstwem. Z tego powodu uregulowania nakazujące dokonywanie implementacji istniejących już aktów prawa wtórnego EaUG zgodnie z wewnętrznym ustawodawstwem państw członkowskich pozwalają tym państwom na blokowanie procedury implementacyjnej na skutek zbyt dużej nieprecyzyjności przytoczonych postanowień, w konsekwencji dając możliwość opóźniania, a nawet niweczenia procesu autonomicznego prawa euroazjatyckiego.

4. Struktura i funkcjonowanie Trybunału EaUG

W skład opisywanego Trybunału, podobnie jak w przypadku nieistniejącego już Trybunału EaWG, wchodzi sędziowie w liczbie po dwóch z każdego państwa członkowskiego. Kadencja sędziego trwa dziewięć lat. Sędziowie muszą mieć wysoki poziom moralny, być wysoko wykwalifikowanymi specjalistami w zakresie prawa międzynarodowego i krajowego oraz co do zasady spełniać wymagania stawiane sędziom najwyższych organów sądowniczych państw członkowskich. Ponadto obsadzeni sędziowie powinni być niezależni, zdolni do podejmowania decyzji na zasadach równości i winni zasiadać w Trybunale we własnym imieniu. Sędziów na urząd powołuje i z urzędu odwołuje Najwyższa Euroazjatycka Rada Gospodarcza. Warto przy tym odnotować dość szeroki katalog przesłanek decydujących o utracie uprawnień sędziego Trybunału EaUG, który to katalog został *expressis verbis* wyrażony w Statucie Trybunału EaUG. Akt ten stanowi o utracie uprawnień sędziego w następujących przypadkach: zakończenie działalności Trybunału, wygaśnięcie mandatu zgodnie z pisemnym oświadczeniem samego sędziego o rezygnacji, niezdolność sędziego ze względów zdrowotnych lub innych ważnych

¹⁹ K. Entin, B. Pirker, *The early case law of the Eurasian Economic Union Court: On the road to Luxembourg?*, „The Maastricht Journal of European and Comparative Law” 2018, vol. 25 (3), s. 266-287.

powodów, angażowanie się sędziego w działalność niezgodną z funkcją sędziego, ustanie członkostwa w EaUG państwa, którego sędzia jest reprezentantem, utrata przez sędziego obywatelstwa państwa członkowskiego EaUG, popełnienie przez sędziego poważnego przewinienia niedającego się pogodzić z wysokim statusem sędziego, uprawomocnienie się wyroku skazującego sędziego lub orzeczenie sądu o zastosowaniu wobec niego obowiązkowych środków medycznych, wejście w życie orzeczenia sądu o ograniczeniu zdolności do czynności prawnych sędziego albo o ubezwłasnowolnieniu czy wreszcie w przypadku śmierci sędziego lub wejście w życie orzeczenia sądu o uznaniu go za zmarłego lub zaginionego. Z inicjatywą pozbawienia sędziego uprawnień z wyżej wymienionych powodów może wystąpić państwo członkowskie EaUG Trybunał EaUG jako organ lub sam sędzia²⁰.

W przypadku natomiast sędziów Trybunału EaWG różnica polegała na tym, że powoływanie następowało przez Zgromadzenie Międzyparlamentarne na wniosek Rady Międzypaństwowej²¹. W odniesieniu zaś do Trybunału Gospodarczego WNP procedura powołania sędziów jest bardziej sformalizowana, gdyż powoływani są oni przez poszczególne państwa członkowskie WNP zgodnie z wewnętrzną procedurą tych państw²². Chociaż początkowo, opierając się na art. 2 Porozumienia o statusie Trybunału Gospodarczego Wspólnoty Niepodległych Państw z 6 lipca 1992 r., również wyznaczano po dwóch sędziów spośród poszczególnych państw członkowskich Wspólnoty²³, to od 1 stycznia 2003 r., zgodnie z decyzją Rady Szeffów Państw WNP z 2 października 2002 r. w sprawie środków dalszej poprawy efektywności działań organów Wspólnoty Niepodległych Państw i optymalizacji ich struktury, każde z państw członkowskich ma prawo wyznaczyć tylko jednego sędziego²⁴.

Na czele organu sądowego Unii Euroazjatyckiej stoi Przewodniczący Trybunału, który ma jednego zastępcę. Prezes i jego zastępca nie mogą być obywatelami tego samego państwa. Analizowany Trybunał władny jest rozpatrywać sprawy dwuinstancyjnie. W pierwszej instancji Trybunał orzeka w składzie pięciu sędziów zawodowych, po jednym z każdego państwa. Tym samym połowa sędziów zawodowych Trybunału rozstrzyga sprawę w pierwszej instancji, w drugiej instancji zaś Trybunał orzeka w takim samym składzie liczebnym, lecz złożonym z drugiej połowy sędziów Trybunału, tj. z sędziów nieorzekających w pierwszej instancji. Orzeczenia Trybunału Unii Euroazjatyckiej cechują się mocą wiążącą wobec państw człon-

²⁰ *Статут Суда Евразийского...*, s. 266-287.

²¹ *Договор об учреждении Евразийского...*, s. 266-287.

²² Z. Kembayev, *op. cit.*, s. 345.

²³ *Соглашения о статусе Экономического Суда Содружества Независимых Государств, op. cit.*, s. 345.

²⁴ *Решение о мерах по дальнейшему повышению эффективности деятельности органов Содружества Независимых Государств и оптимизации их структуры от 2 октября 2002 г.*, <http://www.e-cis.info/page.php?id=20386> [dostęp: 10.04.2021].

kowskich, natomiast rozstrzygnięcia zapadłe w drugiej instancji są ostateczne, a ich wejście w życie następuje z chwilą ogłoszenia²⁵. Niezwykle podobnie rzecz się miała w przypadku Trybunału Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej. Trybunał ten był władny rozpatrywać sprawy dwuinstancyjnie. Pierwszą instancję tworzyło trzyosobowe kolegium, natomiast drugą – kolegium składające się z pozostałych trzech sędziów, przy czym do rozstrzygnięcia sporów w zakresie Unii Celnej uprawniono tylko sędziów z państw członkowskich tejże Unii. Orzeczenia Trybunału cechowały się mocą wiążącą wobec państw członkowskich, rozstrzygnięcia zaś zapadłe w drugiej instancji były ostateczne, a ich wejście w życie następowało z chwilą ogłoszenia²⁶.

Siedzibą Trybunału WNP, Trybunału EaWG jak i Trybunału EaUG zawsze był Mińsk. Nie są to jedyne podobieństwa pomiędzy porównywanymi organami sądowymi. Wszystkie trzy instytucje łączy bowiem ten sam dorobek prawny oraz wspólny język rosyjski.

5. Wnioski

Trybunał Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej nie stanowi awangardowej instytucji na obszarze byłego Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Protoplastami tego stałego organu sądowego są Trybunał Gospodarczy WNP oraz Trybunał EaWG. Ów organ nie został zatem utworzony od podstaw, lecz kontynuuje projekty integracyjne odziedziczone po poprzednich instytucjach tego rodzaju. Trybunał Unii Euroazjatyckiej tym samym reprezentuje kolejny stopień integracji gospodarczej państw członkowskich tej organizacji. Trybunały Wspólnoty Niepodległych Państw i Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej zostały wyposażone w mniejszy zakres kognicji pod względem przedmiotowym i podmiotowym niż organ sądowy Unii Euroazjatyckiej. Ten ostatni Trybunał władny jest rozstrzygać sprawy chociażby w zakresie swobody przepływu usług i kapitału, a legitymację czynną do występowania przed tym organem posiadają podmioty gospodarcze oraz osoby fizyczne, w tym pracownicy organów Unii Euroazjatyckiej.

Niestety, zakres uprawnień Trybunału EaUG w porównaniu chociażby z Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej (UE) wydaje się niewielki. Trudno doszukać się zarówno w Traktacie o EaUG, jak i w orzecznictwie Trybunału EaUG wyraźnej zasady supremacji – nadrzędności prawa euroazjatyckiego nad prawem krajowym, zasady bezpośredniego stosowania prawa euroazjatyckiego czy zasady bezpośredniego skutku tego prawa. Artykuł 6 ust. 1 *in fine* Traktatu o EaUG pozwa-

²⁵ *Стамым Цыда Еспазуўкозо...*

²⁶ I. Wiśniewska, *Integracja euroazjatycka. Rosyjska próba ekonomicznego scalenia obszaru porażonego*, „Ośrodek Studiów Wschodnich” 2013, nr 44, s. 25.

la przy tym państwom członkowskim Unii Euroazjatyckiej implementować prawo wtórne na zasadach przewidzianych w ich prawie wewnętrznym, czyli *a contrario* niebezpośrednio. Z drugiej jednak strony prawo pierwotne UE wyraźnie nie stanowi o pierwszeństwie stosowania aktów prawa wtórnego, co nie wyłącza tej zasady z porządku prawnego Unii Europejskiej, gdyż uzasadnieniem pozostaje tutaj spójne i ugruntowane orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości UE.

Co prawda, państwa członkowskie Unii Euroazjatyckiej przekazały część swoich suwerennych uprawnień na rzecz tej organizacji, jak chociażby prawo do tworzenia prawa wtórnego podlegającego bezwarunkowemu wykonaniu przez państwa członkowskie czy kompetencje do sprawowania kognicji sądowej w zakresie stosowania przez państwa członkowskie prawa pierwotnego i wtórnego EaUG. Trudno jednak wykazać szczególne prerogatywy po stronie organów Unii Euroazjatyckiej, a zwłaszcza Trybunału, zapewniające skuteczne egzekwowanie prawa euroazjatyckiego w porządkach prawnych państw członkowskich. Świadczy o tym brak procedury prejudycjalnej, ograniczony skutek wykładni przepisów prawa euroazjatyckiego, brak wyraźnej zasady bezpośredniego zastosowania prawa wtórnego czy nieistnienie możliwości dochodzenia ochrony praw człowieka w odniesieniu do obywateli państw członkowskich. Przeszkodą w gwarantowaniu przez Trybunał EaUG głębokiej integracji państw członkowskich pozostaje okoliczność, iż kompetencje tego organu sądowego zostały praktycznie ograniczone do pozycji sądu administracyjnego. Trybunał Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej – w porównaniu z Trybunałem Sprawiedliwości UE – praktycznie rozstrzyga tylko sprawy gospodarcze. Brak bowiem w tym zakresie wyraźnego odniesienia do wspólnych – uniwersalnych wartości, poszanowania godności ludzkiej, wolności, równości, demokracji, praworządności czy poszanowania praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości. Takimi wspólnymi – uniwersalnymi wartościami nie mogą być przecież jedynie wymienione w art. 3 Traktatu o EaUG zasady poszanowania powszechnie uznanych zasad prawa międzynarodowego, w tym zasad suwerennej równości państw członkowskich i ich integralności terytorialnej oraz poszanowanie specyfiki struktury politycznej państw członkowskich. Trudno bowiem na tej podstawie sformułować euroazjatyckie wspólne i uniwersalne wartości.

Literatura

- Entin K., Pirker B., *The early case law of the Eurasian Economic Union Court: On the road to Luxembourg?*, „The Maastricht Journal of European and Comparative Law” 2018, vol. 25 (3).
- Kembayev Z., *The Court of Euroasian Economic Union: An Adequate Body for Facilitating Eurasian Integration?*, „Review of Central and East European Law” 2016, vol. 41, no. 3-4.
- Mazur R., *Mechanizmy i struktury organizacyjne państw w przestrzeni WNP*, [w:] *Organizacje w stosunkach międzynarodowych. Istota – mechanizmy działania – zasięg*, red. T. Łoś-Nowak, Wrocław 2009.

Винокуров Е.Ю., Коршунов Д.А., Перебоев В.С., Цукарев Т.В., *Евразийский экономический союз*, Санкт-Петербург 2017, s. 87-88.

Wiśniewska I., *Integracja euroazjatycka. Rosyjska próba ekonomicznego scalenia obszaru poradzieckiego*, „Ośrodek Studiów Wschodnich” 2013, nr 44.

Akty prawne

Устав Содружества Независимых Государств, принят Советом глав государств Содружества 22 января 1993 г., ратифицирован постановлением Верховного Совета РФ от 15 апреля 1993 года N 4799-1.

Соглашение о статусе Экономического суда Содружества Независимых Государств, заключено в г. Москве 06.07.1992, с изм. от 13.09.2017, вместе с „Положением об Экономическом суде Содружества Независимых Государств”, ратифицировано постановлением Верховного Совета РФ от 23 октября 1992 года N 3707-1.

Договор об учреждении Евразийского экономического сообщества от 10 октября 2000 г.

Соглашение между Содружеством Независимых Государств и Евразийским экономическим сообществом о выполнении Экономическим Судом Содружества Независимых Государств функций Суда Евразийского экономического сообщества от 3 марта 2004 г., с изм. и доп. от 17.01.2011 г.

Решение Межгосударственного Совета Евразийского экономического сообщества от 19 декабря 2011 г. №583 «О формировании и организации деятельности Суда Евразийского экономического сообщества».

Договор о прекращении деятельности Евразийского экономического сообщества от 10 октября 2014 г., ратифицирован Федеральным законом от 3.02.2015 N 1-ФЗ.

Договор о Евразийском экономическом союзе от 29 мая 2014 г., подписан в г. Астане, с изм. и доп., вступ. в силу с 1.10.2019 г.

Статут Суда Евразийского экономического союзу, Приложение № 2 к Договору о Евразийском экономическом союзе.

Решение о мерах по дальнейшему повышению эффективности деятельности органов Содружества Независимых Государств и оптимизации их структуры от 2 октября 2002 г.